

Afet ve Koordinasyonu

Av. Filiz Saraç

İstanbul Barosu Başkanı

“Afetlerin insanın doğuştan sahip olduğu temel hakları ile yakından ilgili olduğu bilinci tüm toplum ve kurumlara aşılmalıdır. Can kayıpları hafızalarda sadece sayılara dönüşmemelidir. Yaşam hakkı 10 Aralık 1948 tarihli olan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, ‘yaşam hakkı’ni bireyin hakkı saymıştır (Madde 3). Yaşama hakkı olmadan diğer haklardan bahsedilemez...”

Ülkemiz; deprem, sel, heyelan, kaya-çığ düşmesi, fırtına, hortum, yangın ve salgın hastalıklar gibi afet halini alabilecek pek çok doğa-insan-teknoloji kaynaklı riskle karşı karşıyadır. Biyolojik bir afet olan Covid19 salgınının ardından 6 Şubat'ta yaşanan deprem; afete neden olan doğa olaylarından depremin yarattığı/yaratabileceği can kayıplarını en acı şekilde anımsattı. Güvenilir binaların yapılmasının zorunluluğu tartışmalı.

Tehlikeler için önceden önlemler alınmaması durumunda kurum ve kuruluşların, olay meydana geldiğinde hızlı ve etkili müdahale etme, dolayısıyla en az kayıp ve zararla atlama şansı olmamaktadır. Afetlere dirençli toplum; bir tehlikeye maruz kalmış topluluğun/toplumun veya bir sistemin, temel yapılarının korunması ve yenilenmesi de dahil olmak üzere, ortaya çıkan bir tehlikenin etkilerine zamanında ve etkili bir şekilde direnebilme, uyum sağlayabilme, değiştirebilme, dönüştürebilme ve iyileştirebilme kabiliyeti göstermesidir. Bu da ancak risk yönetimi doğru yapılarak olabilir.

“Afet: Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar”dır. (5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu'nun 2/b maddesi) Deprem, sel, heyelan afet olmayıp; doğan zararlı sonucun adı afettir.

Afetlerle mücadele topyekün bir mücadeledir. Bu nedenle kamu görevlilerinden vatandaşlara kadar herkesin yükümlülükleri vardır.

Öncelikle afetlerin insanın doğuştan sahip olduğu temel hakları ile yakından ilgili olduğu bilinci tüm toplum ve kurumlara aşılmalıdır. Can kayıpları hafızalarda sadece sayılara dönüşmemelidir. Yaşam hakkı 10 Aralık 1948 tarihli olan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, ‘yaşam hakkı’ni bireyin hakkı saymıştır (Madde 3). Yaşama hakkı olmadan diğer haklardan bahsedilemez. Temel hak ve özgürlükleri koruyan ulusal ve uluslararası belgelerin önemli çoğunluğunda birinci sırada yer almaktadır. Yaşama hakkı fiilen diğer temel hak ve özgürlüklerin önündedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi doğal afetlerle ilgili olarak devlete yüklenebilecek pozitif yükümlülüklerin kapsamını her olayın kendi şartları içinde tehdidin kaynağına, riskin hafifletilmeye elverişlilik derecesine, doğal afetin meydana geleceğine işaret eden şartların bulunmasına, insan yerleşimine veya kullanımına açık bir yeri etkileyen felaketin tekrar edip etmediğine dayanılarak belirlenebilir.

Bu nedenle insanın yaşam hakkı başta olmak üzere temel haklarının bilincinde bir toplum yaratmak, afetlere karşı dirençli bir ülke yaratmakta en temel saik olacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ülkemizle ilgili afetlere dair tespitlerde kurumlar arası iletişimsizlik ve koordinasyonsuzluğa dikkat çekilmektedir

(Öneryıldız X Türkiye, Mehmet Özel X Türkiye kararları). Oysaki afetlerle mücadele koordinasyon gerektirmektedir. Afet öncesinde yapılması gereken hazırlık ve zarar azaltma; afet sırasında yapılacak müdahale ve afet sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmaları olmak üzere üç ayrı evrede çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması ise AFAD'ın sorumluluğundadır. 2009 yılında AFAD Başbakanlık'a bağlı olarak kurulmuştur. (5902 s Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hk. Kanun). 2013 yılında ülkemizdeki afet ve acil durum yönetiminde ve organizasyonunda ortak bir çatı oluşturması bakımından Türkiye Afet Müdahale Planı tanımlanmıştır. 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçildiğinde ise 15.7.2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 30 ila 56. maddeleri ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Kanımızca AFAD'ın tüm bakanlıkları koordine edeceği düşünülürse bir bakanlığa bağlı olması hatalıdır. Koordinasyonu zorlaştırıcı niteliktedir.

“Afetlerle mücadele topyekûn bir mücadeledir. Bu nedenle kamu görevlilerinden vatandaşlara kadar herkesin yükümlülükleri vardır...”

Devletlerin öngörülebilir tehlike ve riskler karşısında önlem almaya ilişkin pozitif yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi vatandaşın sağlıklı çevrede yaşam hakkı dahil yaşam hakkı, mülkiyet hakkı başta olmak üzere özel hayata saygı, etkili başvuru hakları kapsamında yerine getirilmesi gerekmektedir. İdarenin depreme ilişkin pozitif yükümlülükleri,

Görsel Tasarımı: Oğuz Orkun Doma

Danıştay kararlarına yansıdığı gibi yansiyacak şekilde Öneryıldız X Türkiye ve Mehmet Özel X Türkiye davalarında vurgulanmıştır. Özellikle olayın öngörülebilir olduğunun görüldüğü durumlarda yükümlülük daha da ağırlaşmaktadır. Buna rağmen idare tarafından tehlike ve riskler karşısında önlem almak, zarar azaltma ve önleme ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmek bir yana 1959 yılından bugüne imar afları ve en son 2018 yılında çıkarılan imar barışı adı altındaki imar affı ile afetlere davetiye çıkarılmıştır.

Olayın nedenlerinin tespitinde çoğu kere sorgulatmaya yönelik bir direnç oluşmaktadır. Kamu görevi niteliğindeki kusurlarının ve soruşturmaya izindeki tıkanmalar gelecekteki benzer ihmallere neden olmaktadır.

Sonuç olarak; afet yönetiminde zarar azaltma ve önlemeye ilişkin aşamalarına daha fazla önem verilmelidir. Ülkemizde afetin tarihi tekerrür olmamalıdır.